

Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby

Pojem chudoba je v dnešní době spojován především s rozvojovými zeměmi, nicméně **jejím měřením se zabývají** i země vyspělé. Míra ohrožení osob chudobou, jejíž zjišťování má význam zejména pro rozdělování sociální pomoci, je jedním z hojně využívaných hledisek k posouzení kvality života.

Na chudobu a na to, zda a kteří lidé jsou chudí, existuje mnoho pohledů. O absolutní chudobě mluvíme tehdy, když se člověk dostane do stavu, kdy není schopen zajistit si své nezákladnější potřeby. Organizace spojených národů ji definuje jako deprivaci v základních lidských potřebách, mezi něž patří jídlo a pitná voda, bydlení, zdraví a základní hygienické potřeby, vzdělání a přístup k informacím. Relativní chudoba je založena na srovnání životní úrovně jedince s průměrnou životní úrovní celé společnosti. Nejběžnější metodou určování chudoby je právě relativní metoda, která porovnává úroveň příjmů s průměrným (mediánovým) příjmem v dané zemi. Její výpočet se opírá o metodiku Eurostatu. Data pro výpočet pocházejí z výběrového šetření Životní podmínky, jehož výstupy se využívají při posouzení sociální a ekonomické situace domácností, úrovně příjmové chudoby a sociálního vyloučení. Posouzení míry ohrožení chudobou by nebylo možné bez údajů o příjmech. Zjišťují se příjmy za domácnost jako celek, mezi něž patří například dávky státní sociální podpory a dávky pomoci v hmotné nouzi, porodné a pohřebné, příjmy z pronájmů nemovitostí a movitých věcí či transfery mezi domácnostmi. U osob starších 16 let jsou zjišťovány příjmy ze zaměstnání a podnikání, dávky nemocenského

O absolutní chudobě mluvíme tehdy, když se člověk dostane do stavu, kdy není schopen zajistit si své nezákladnější potřeby.

a důchodového pojištění, podpora v nezaměstnanosti, sociální dávky a také ostatní příjmy pocházející z kapitálového majetku, prodeje, různých druhů pojištění apod.

Nutno ještě dodat, že šetření v daném roce (např. v roce 2010) zjišťuje příjmy jednotlivých osob i celé domácnosti během předchozího kalendářního roku (tzn. 2009). Z těchto příjmů (za rok 2009) je konstruována hranice ohrožení příjmovou chudobou pro rok šetření (tj. 2010).

Hranice chudoby

Výpočet hranice chudoby a míry ohrožení osob příjmovou chudobou se opírá o tzv. poměrný neboli ekvivalizovaný příjem, který vychází z celkového čistého peněžního příjmu domácnosti. Poměrný příjem se vypočítá jako podíl celkového čistého peněžního příjmu domácnosti a součtu jejich spotřebních (ekvivalentních) jednotek.

Pře počítání spotřební (ekvivalentní) jednotku je vhodný pro-

to, že bere v úvahu velikost a demografické složení domácnosti. Výpočet těchto jednotek je konstruován tak, aby odrazil existenci tzv. úspor z rozsahu, tj. úspor na nákladech na předměty a služby, které slouží většímu počtu členů domácnosti (domácí spotřebiče, elektrika apod.). Pro účely výpočtu míry chudoby se využívá tzv. modifikovaná stupnice OECD, která přiřazuje první dospělé osobě v domácnosti váhu 1,0, dalším osobám starším 13 let včetně váhu 0,5 a dětem do 13 let včetně váhu 0,3.

Vypočtený poměrný příjem domácnosti se přiřazuje všem jejím členům. Ekvivalizovaný příjem se tedy vypočítá jeden za celou domácnost a přiřadí se všem členům této domácnosti. U osob bez vlastních příjmů (zejména dětí) je tedy odvislý od výše příjmů členů domácnosti s vlastními příjmy. Ze souboru všech osob seřazených vzestupně podle tohoto poměrného příjmu se poté určí medián (hodnota, která rozděluje soubor osob na dvě poloviny), ze kterého se vypočítá hranice chudoby. Nejčastěji používanou hranicí chudoby je 60 % mediánu ekvivalizovaného příjmu. Míra ohrožení příjmovou chudobou odpovídá podílu osob z domácnosti s příjmy nižšími, než je tato hranice. Osoby jsou ohrožené příjmovou chudobou, pokud poměrný příjem domácnosti, ve které žijí, nedosahuje této hodnoty.

Vynásobíme-li celkovou hranici chudoby (111 953 Kč/rok pro rok 2010) počtem ekvivalentních jednotek v domácnosti, získáme čistý peněžní příjem, který musí domácnost ročně mít, aby nebyla ohrožena příjmovou chudobou. Měsíční hranice pro vybrané typy domácností podle jejich složení v roce 2010 jsou uvedeny v následující tabulce.

Míra ohrožení

V průběhu let 2005–2011 se hranice ohrožení příjmovou chudobou zvyšovala, a to z 81 tis. Kč/rok na 114 tis. Kč/rok. Počet a podíl osob ohrožených příjmovou chudobou se snižoval až do roku 2009. Od roku 2010 se začaly postupně projevovat důsledky hospodářské krize a počet i podíl osob pod hranicí chudoby od té doby roste.

V letech 2005–2006 přesahoval počet osob ohrožených chudobou milion. Tento počet postupně klesal až na 885 tis. v roce 2009. V následujícím roce (2010) došlo ke zvýšení počtu chudobou ohrožených osob na 936 tis. a podle předběžných dat tento počet v roce 2011 opět překročí milionovou hranici.

Ruku v ruce s celkovým počtem osob pod hranicí chudoby jde i jejich podíl, který poklesl z 10,4 % v roce 2005 na 8,6 % v roce 2009,

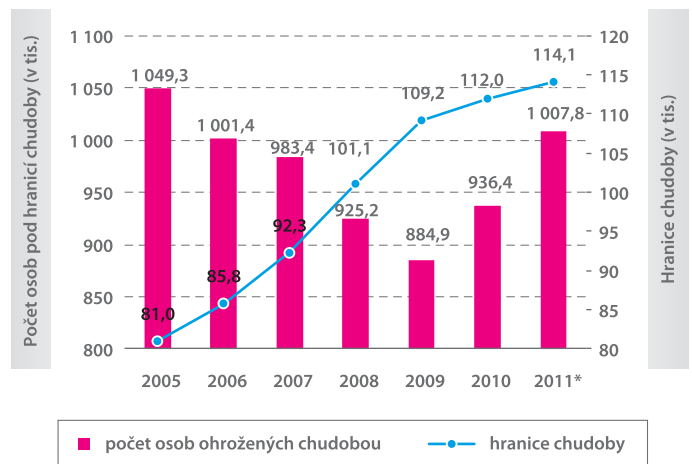
v roce 2010 došlo ke zvýšení na 9,0 %. Podle předběžných výsledků by podíl osob ohrožených chudobou v roce 2011 měl dosáhnout zhruba hranice z roku 2007 (9,7 %). V celém období let 2005–2010 byly chudobou více ohroženy ženy ve srovnání s muži. Index rizika chudoby, který vyjadřuje poměr podílu osob ohrožených chudobou v určité skupině k podílu chudobou ohrožených osob v populaci celkem, činil pro muže 0,9, tzn., že podíl mužů ohrožených chudobou je nižší než podíl osob v celé populaci, zatímco index rizika chudoby byl pro ženy na úrovni 1,1.

Kdo je nejohroženější?

Z hlediska ekonomické aktivity byly nejvíce ohroženou skupinou osoby nezaměstnané, jejichž příjmy nedosáhly hranice příjmové chudoby ve více než 40 % případů (40,6 % v roce 2010 až 51,1 % v roce 2005; index rizika chudoby 4,4 v roce 2006 až 5,5 v roce 2009).

Další skupinou významně ohroženou chudobou jsou nepracující důchodci, jejichž míra ohrožení příjmovou chudobou se pohybovala od 6,1 % v roce 2005 (index rizika chudoby 0,6) do 8,1 % v roce 2009 (index rizika chudoby 1,0), přičemž ženy jsou ohroženy dvakrát více než muži. Podíl pracujících

Vývoj hranice chudoby a počtu osob ohrožených příjmovou chudobou, ČR, 2005–2011

Zdroj: ČSÚ, EU-SILC 2005–2011 | * předběžné výsledky

osob ohrožených chudobou se v letech 2005–2009 pohyboval kolem 3,5 % (index rizika chudoby 0,3–0,4) a v roce 2010 míra jejich ohrožení dosáhla 4,2 % (index rizika chudoby 0,5). Pracující osoby jsou tedy chudobou ohroženy o polovinu méně než celá populace.

Co se složení domácnosti týká, nejohroženější skupinou jsou osoby žijící v neúplných rodinách se závislými dětmi, jejichž míra ohrožení chudobou se pohybovala na úrovni 40 % (index rizika chudoby 3,9–4,7). Výrazně ohroženou skupinou osob jsou rovněž

členové rodin se třemi a více dětmi, jejichž příjmy se pohybovaly pod hranicí chudoby ve 22–24 % případů, v letech 2006 a 2007 dokonce na hranici 29 % (index rizika chudoby 2,3–3,1, tzn., že jsou chudobou ohroženi 2–3krát více než běžná populace). Domácnosti s dětmi jsou obecně více ohroženy příjmovou chudobou ve srovnání s domácnostmi bez dětí.

Kromě rodin s dětmi jsou chudobou ohroženy rovněž domácnosti jednotlivců starších 65 let, jejichž míra chudoby vzrostla z 13,7 % v roce 2005 na 19,7 % v roce 2009 (index rizika chudoby 1,3–2,3), v roce 2010 došlo k jejímu snížení na 18,7 % (index rizika chudoby 2,1).

Naopak nejmenší počet osob pod hranicí chudoby nalezneme v domácnostech dvojice dospělých bez dětí. V případě dvojice dospělých bez dětí, kdy alespoň jedna osoba byla starší 65 let, se míra chudoby pohybovala mezi 2–3 % v letech 2005–2009 a v roce 2010 dokonce poklesla pod 2 % (index rizika chudoby 0,2–0,3).

Hranice ohrožení příjmovou chudobou podle složení domácnosti, 2010

Složení domácnosti	Počet EJ	Potřebný čistý měsíční příjem domácnosti (v Kč)
Jednotlivec	1,0	9 329
Dvě dospělé osoby	1,5	13 994
Rodič s dítětem mladším 13 let	1,3	12 128
Rodič s dvěma dětmi mladšími 13 let	1,6	14 927
Rodič s dvěma dětmi staršími 13 let	2,0	18 659
Rodiče (partnerský pár) se dvěma dětmi mladšími 13 let	2,1	19 592
Rodiče (partnerský pár) se dvěma dětmi, kdy jedno je starší 13 let a jedno mladší 13 let	2,3	21 458
Rodiče (partnerský pár) se třemi dětmi, kdy jedno je mladší 13 let a dvě starší 13 let	2,8	26 122

Zdroj: ČSÚ, EU-SILC 2010

Šárka Šustová
oddělení sociálních šetření